

17 AĞUSTOS KOCAELİ DEPREMİ'NDEN BUGÜNE

Cemal GÖKÇE
İMO İstanbul Şube Başkanı

İlkemizde 1900-1999 yılları arasında 149 hasar yapan deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerde 97.203 insanımız ölmüş, 578.544 bina da yıkılmış ya da ağır hasar görmüştür. Her 7 ayda bir hasar yapan depremlerin yanında, her yıl 5.844 binanın yıkılmış olduğunu, her yıl ortalama olarak 1.000 yurttaşımızı toprağa gömdüğümüzü istatistikler ortaya koyuyor.

1939 yılında yaşanan Erzincan depremi, 32.000 yurttaşımızın ölümüne neden olmuştur. Bu deprem ülkemizdeki en büyük can kaybının ve önemli ölçüde mal kaybının ortaya çıktığı bir deprem olarak kayıtlara girmiştir. 17 Ağustos 1999 depreminde; resmi kayıtlara göre 66.441 konut, 10.901 işyeri yıkılmış veya ağır hasar görmüş, 167.046 konut ve işyeri de orta derecede ve hafif olarak hasarla karşılaşmıştır. Ayrıca 17.479 yurttaşımız hayatını yitirmiş, 43.953 yurttaşımız da yaralanmıştır. İstanbul'dan 110 km. uzaklıkta meydana gelen Gölcük depremi, İstanbul'da bulunan 3.073 konutun, 532 işyerinin ağır hasar görmesine, 29.032 konut ve işyerinin de orta derecede ve hafif olarak hasar görmesine neden olmuştur. Gölcük depreminin ortaya çıkardığı ekonomik kayıp ise 12 milyar dolar mertebesinde olmuştur.

Teknolojik veya insan yapımı kökenli bir olayın afet sonucunu doğurması için, insanların yerleşmiş oldukları yerler üzerinde kayıpların meydana gelmesiyle birlikte, insanların faaliyet alanlarının da önemli ölçüde etkilenmiş olması gerekir. Bu çerçevede **afet kavramı**, bir olayın kendisi olarak değil, doğurduğu sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak afet zararlarının azaltılması, özel olarak da deprem zararlarının azaltılması için, afetlerle sıkça karşılaşan ülkeler bir dizi yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmak zorunda kalmışlardır.

Bu kapsamda;

Ortaya çıkacak bir olayın afet olma sonucunu doğurması ve büyük zararlar oluşturmaması için; bir dizi etkinliğin yapılması ve gerekli önlemlerin alınması son derece önemli bir konudur. Afet tehlikesinin bulunduğu yerlerde, mevcut yapıların yıkılma riski varsa, bu yıkılma riskini ortadan kaldıracak veya asgari düzleme çekecek çalışmalara ihtiyaç vardır. 1900 yılından bugüne kadar ortaya çıkan depremler ve Gölcük depremi ülkemiz topraklarının ciddi

bir deprem tehlikesi altında bulunduğunu, depremin büyüklüğü ile orantılı olmayan can ve mal kayıplarının ortaya çıkması, ciddi bir riskle karşı karşıya olduğumuzu ortaya koymaktadır. Deprem riskinin azaltılması kapsamında 1999 yılından bugüne kadar;

- Yapılaşma ve İmar Yasası'nda,
 - Kat Mülkiyeti Yasası'nda,
 - Kentsel dönüşüm ve yenilenmeyle ilgili yasada deprem zararlarını azaltıcı mühendislik önlemlerinin alınması ve geliştirilmesinde,
 - Yetkin Mühendislik Yasası'nda,
 - Mesleki sorumluluk sigortası getirilmesinde,
 - Deprem tehlikesi ve riskinin makro ve mikro ölçekte yeniden belirlenmesi ve geliştirilmesinde,
 - Yenileme, onarım ve güçlendirme çalışmalarının yapılmasında,
 - Erken uyarı ve kontrol sistemlerinin kurulmasında,
 - 19 pilot ilde uygulanan Yapı Denetim Yasası'nın tüm illere yayılmasının yanında, daha etkin ve doğru uygulanacak bir içerikte olmasında,
 - Deprem zararlarının azaltılmasının kavramının, kalkınmanın her aşamasında dikkate alınması ve uygulanmasının sağlanması gerekir. Oysa, 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda zararların azaltılmasına yönelik, toplumun her kesiminin ve gönüllü kuruluşların eşgüdümünün sağlanması, planlarda gözönüne alınması ve katılımın sağlanması gibi konularda kayda değer bir hüküm yoksa, çağdaş afet yönetiminin en önemli ayağı olan **"zarar azaltma"** konusunda bir çalışma da yoktur demektir. Kurum ve kuruluşlara çeşitli görev ve sorumluluklar verilerek, deprem zararlarının azaltılması mümkün değildir. Ayrıca deprem ve afet zararlarının azaltılması için kullanılması öngörülen fonları artırmak ve sürekliliğini sağlamak gerekirken, bu fonların genel bütçe içerisine alınması konusu da dikkat çekicidir.
- Yine Çağdaş Afet Yönetiminin önemli ayaklarından olan **"hazırlıklı olma, müdahale etme ve iyileştirme evreleri"**ne yönelik yapılması gereken çalışmalarda da bir kurumlaşmadan bahsetmek son derece zordur. İstanbul'da yapılan bir deprem tatbikatında ortaya çıkan tablo başta sorumluluk noktasında bulunanlar olmak üzere herkesin şapkasını önüne koyup bir kez daha düşünmesini zorunlu kılmaktadır.
- Belirlenen saatten ve günden önce çadır kurulması, belirlenen yerlere afet olmamasına rağmen ulaşılamaması gibi.

Kaçınılmaz olduğunu bildiğimiz bir İstanbul depreminde asgari 50 bin kişinin öleceği, 150 bin kişinin yaralanacağı, 1 milyon kişinin evsiz kalacağı bir kentte; ortaya çıkacak tedavi, altyapı sorunları, sosyal ve ekonomik hayatın normale döndürülmesi, haberleşme, ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, eğitim, uzun süreli geçici iskân, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin minimum düzeyde karşılanabilmesi, kurtarma evresinde hastaneler, okullar, toplu insanların çalıştığı büyük iş merkezleri, ofis binaları, oteller gibi önem taşıyan afet alanlarına hangi araçlarla ne düzeyde öncelik verileceği konusu kurtarıcıların kurtarılmış olmalarını, acil durum yönetim konusundaki planları geliştirmek ve güncelleştirimeyi de zorunlu kılmaktadır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 2004 yılında yapılan 1. Deprem Şurası'nın sonuç bildirisi olarak ortaya konan gerek deprem tehlikesinin belirlenmesi, gerekse deprem riskinin azaltılmasına yönelik önerilerin hiçbirisi hayata geçirilmemiştir. Daha çok **“deprem tehlikesi”** kullanılarak yeni rant alanları oluşturulmaya çalışılmıştır.

Açıkçası;

- Mevcut yapılarımızın deprem karşısında taşıdığı riskler bilinmesine rağmen, geniş kapsamlı güçlendirme ve yenileme programları geliştirip uygulamaya konamamıştır. Bu kapsamda gerekli vergi indirimi, düşük faizli krediler ve benzeri özendirici politikalar geliştirilememiştir.
- Yerel ve merkezi kamu görevlilerinin yerlerinin sık sık değiştirilmesi, bilgiye ve bilime dayalı bir görevlendirme yerine, **“tarafar”** olmayı zorlayan bir görevlendirme yapılması afet müdahale planları hakkında sürekli bir çalışmanın yapılmasını engellemektedir.
- 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi sonrası bölgeye gönderilen ulusal ve uluslararası yardım kuruluşlarının önemli bir kısmı etkili bir faaliyet göstermeden geri dönmüştür. Bu kapsamda gerekli koordinasyonun nasıl sağlanacağı, deprem bölgesine gönderilecek malzeme, ekipman ve insan kaynağından nasıl yararlanılacağı, tonlarca giyecek, gıda ve ihtiyaç fazlası malzemenin nasıl kullanılacağına ilişkin ciddi bir eksiklik bugün de görülmektedir.
- Ülkemizde sürekli yaşanmasına ve önemli ölçüde can ve mal kayıpları ortaya çıkarmasına rağmen deprem tehlikesi, geniş halk kesimlerinin bilincine kazınmamış, deprem ve diğer doğal afetler konusunda yaygın, kalıcı ve sürdürülebilir eğitim ve bilgilendirme programları hayata geçirilememiştir.
- Kentsel deprem riskinin azaltılmasının ana ilkeleri olan; mevcut deprem tehlikesi ve risklerinin belirlenmesi, mevcut riske yeni risklerin eklenmemesi, mevcut deprem riski olan yapıların deprem risklerinin azaltılması ve riskin transfer edilmesi gibi konularda kayda değer gelişme sağlanamamıştır.
- Genel olarak doğal afet zararlarının azaltılması, özel

olarak da deprem zararlarının azaltılması konusunda, kalkınma planları ile afet yönetimi arasında gerekli bağlantılar kurulamamıştır. Bunun sonucu olarak da her ölçekte yapılması gereken planlama çalışmaları, doğal afet zararlarını azaltmaya yönelik planlamaların dışında kalmıştır.

- Yapılan kentsel hasar senaryolarına ve üretilen tonlarca bilgiye rağmen; önemli bir risk altında bulunan okullarımızın, hastanelerimizin, endüstri tesislerimizin, toplu insanların çalıştığı iş merkezlerinin, küçük ve orta boy üretim yerlerinin, elektrik santrallerinin, kentsel altyapının ve deprem riski son derece yüksek konut nitelikli yapılara yönelik kayda değer hiçbir şey yapılmamıştır.
- Kamu arazilerinin satılarak yoğunluk artırıcı imar değişikliklerinin yapılması, kentte bulunan yeşil alanların yapılaşmaya açılması, deprem sonrası toplanma alanı olarak kullanılacak olan kamu arazilerinin yok edilmesi çabası sürdürülürken, kentsel dönüşüm adı altında kentsel bölüşüm projelerinin yapılması da sürüyor. Bu kapsamda dolgu alanlarının, su havzalarının yeni yapılaşma alanları olarak belirlenmesi konusu **“deprome hazırlık”** adı altında yürütülen çalışmalar olarak devam etmektedir.
- Deprem sonrası ortaya çıkacak alt yapı sorunları, halkın sosyal ve ekonomik hayatının normaleştirilmesi, haberleşme ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, uzun süreli geçici iskan, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin minimum düzeyde karşılanmasına yönelik yapılan çalışmalar ve yapılan hazırlıklar da son derece yetersizdir.

Sonuç olarak;

17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi'nden bugüne sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen, 17 Ağustos 1999 Depremi öncesinden daha iyi durumda değiliz (uygulama olarak). Ülkemizde bugün bile daha iyi işleyecek bir afet yönetim sistemi kurulamamıştır.

Ülkemizde deprem zararlarının depremler olmadan önce yapılması gereken çalışmalar ve alınacak önlemlerle; kabul edilebilir bir düzeyde tutulmasından çok, deprem olduktan sonra yapılan müdahale ve iyileştirme çalışmalarına öncelik verilmiştir.

Bu kapsamda, afet zararlarının azaltılması konusunda ülkemizin stratejik bir planı bulunmamaktadır. Bu konuda merkezi yönetimin bir talebi ve programı olmadığı gibi, halkımızın bir talebi de bulunmamaktadır.

Deprem zararlarının azaltılmasına yönelik meslek odalarına, bilim insanlarımıza, sivil toplum örgütlerine, kişiler ve yöneticiler olarak bizlere önemli görevler düşmektedir. Halkımızın bilgilendirilmesine yönelik olarak, meslek insanlarının bilgi birikimlerinin ve derinliklerinin artırılması doğrultusunda toplumsal bir refleks oluşturmak için çalışmalarımızı sürdürmek zorundayız. Başka bir yol yok.